

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

משפטים - תש"ס - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

אתה חייב לי? והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש, ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך. אף אתה טול והשב! טול והשב! משכון .

השיעור לעילוי נשמת :

מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : משפטים

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תש"ס.

נטילת ידיים

ברכת ה' - ברכה שלמה

"ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרתה מחלה מקרבך" שמות פרק כ"ג כ"ה. הסבירו חכמינו ז"ל כי בפסוק זה רמוזות כמה וכמה הנהגות טובות של עבודת ה'. והראשונה בהם שאין על האדם להתפלל ולקיים מצוות כדי לקבל שכר מה'. שלא יעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, שיברך את לחמינו ומימינו, אלא שיעבוד לשם ה' בכל ליבו ונפשו והשכר יבוא ממילא. עוד נרמז בפסוק זה כי שכר האדם נאמר בלשון יחיד כיון שהשכר מיוחד לכל אחד לפי מדרגתו, לאחד המאמץ לבוא לתפילה קשה, ולאחד קשה יותר, לשני השכר כמובן יותר גדול כי "לפום צערא אגרא".

בגמרא מסכת בבא מציעא דף ק"ז עמוד ב' כתוב: "ועבדתם את ה' אלהיכם" - זו קריאת שמע ותפלה, "וברך את לחמך ואת מימך" - זה פת במלח וקיתון של מים, מכאן ואילך - "הסרתה מחלה מקרבך" - ופירושו המפרשים שבתחילה יקבל עליו עול מלכות שמים, עול מצוות והכנעה לפני בורא עולם, ואחר כך יסתפק במועט. ומתוך כך יזכה לבריאת הנפש והגוף. ומהו שנאמר "וברך את לחמך ואת מימך והסרתה מחלה מקרבך" - כשהאוכל בריא כל המחלות הולכות מאליהם, כשהאוכל מבורך והמים בריאים אין מחלות, אך כשי"המים רעים" אז "והארץ משכלת" מלכים ב' פרק ב' בענין יריחו. ועוד רמזו כאן כי עיקר עבודת ה' בתפילה ולימוד תורה היא בציבור, ולכן נאמר "ועבדתם" בלשון רבים. ועיקר מאכלו של אדם טוב שיהיה ביחיד וזה נרמז בכך שהמאכלו נאמר בלשון יחיד "לחמך - מימך". כי טוב לאדם לאכול בנפרד שלפעמים כשהאוכלים בחבורה יוצאים מכך קלקולים. עיין כלי יקר. ועוד יש כאן ברכה מושלמת שלאדם יהיה אוכל ויהיה יכול לאכול, כיון שיש כאלה שיש להם לחם ומים אבל יש להם גם מחלה שאינם יכולים לאכול את לחמם. לכן "וברך את לחמך ואת מימך והסרתה מחלה מקרבך".

קימת האדם בבוקר - חסד ה'

מה הדין אם יש לאדם פקדון של חברו בידו, וחברו חייב לו כסף מהלואה שהלוה לו? האם יכול להשאיר אצלו את הפקדון של חברו לגבות חובו ממנו? או יחזיר הפקדון לחברו ויתבע את חובו? כתוב בשולחן ערוך חושן משפט סי' ד' סעי' א' "יכול אדם לעשות דין לעצמו; אם רואה שלו ביד אחר שגזלו, יכול לקחתו מידו... מכל מקום אין לו רשות למשכנו בחובו". והביא הרמ"א בענין זה שתי דעות: "אם חייב לו בלא הלואה, או שאין צריך למשכנו כי הוא כבר אצלו בפקדון או מצאו ביד אחר - מותר לתפסו. ויש אומרים דלא אמרינן "עביד אינש דינא לנפשיה" רק בחפץ המבורר לו שהוא שלו, כגון שגזלו או רוצה לגזלו או רוצה להזיקו, יכול להציל שלו. אבל אם כבר נתחייב לו מכח גזילה או ממקום אחר - לא". ופוסק "קצות החשן": בשם הזוהר פירש במדבר דף ק"יט. שאסור ואין לאדם לתפוס פקדון של חייב, והוכחתי מכך שאדם מפקיד נשמתו ביד ה' - "בידך אפקיד רוחי". ולפעמים אדם הוא "חייב" כלפי הקב"ה בגלל עברות שעשה. ואם מותר לתפוס פקדון של חייבים, יאמר ה': "אתפוס את הנשמה המופקדת אצלי!! אלא שה' לא עושה כן כדי לא לבגוד בנאמנות בעל הפקדון ומחזיר נשמות בבוקר לפגרים מתים. ולכן מסיק קצות החשן שאין לאדם לתפוס פקדון של חייב, שלא יאמרו עליו שאינו מזרע קודש. עיין פ"ת וברכ"י שם. ודבר זה נרמז בפסוק "אם תחול תחבול שלמת רעך" פרק כ"ב פסוק כ"ה ופירש רש"י שם הממשכן צריך להחזיר המשכון כמה וכמה פעמים ופירש שם: "יחבול תחבולי - כפל לך בחבלה, עד כמה פעמים. אמר הקב"ה: כמה

הקם בבוקר - יתגבר כארי

כתוב בשולחן ערוך סי' א' סעי' א' : "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר". וסיבת הדבר היא כי יצר הרע חזק כמו אריה, ולכן צריך להתגבר כארי. ובמשנה אבות פרק ה' משנה כ' : "יהודה בן תימא אומר: הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אבך שבשמים". "עז כנמר" - כי לא הביישן למד, ואם יתבייש לא יבין כלום. "קל כנשר" - כי מי שילמד תורה יעלה מעלה מעלה. "רץ כצבי" - כי מצוה הבאה לידיך אל תחמצנה. אולי יצר הרע יפריע לך. שמא לא יתפנה. "גבור כארי" - לכבוש את היצר. ועל זה אומר ה"יז שיעקר הגבורה היא לא יפחד משום בריה אלא מה', כארי שאינו פוחד משום בריה.

הקם בזריזות - כל יומו בברכה

אדם צריך להתחיל את היום בצד ימין. כל מלבשו ילבש ימין תחילה. וכשקם בבוקר יקום בזריזות, כי אם יתחיל כבר בבוקר להכניע ליצר הרע - כל היום הוא יכנע לפניו, אבל אם בבוקר יקום בזריזות וינצחנו - כל היום ינצחנו, כדברי הטור בחורף יאמר בחוף קר ובקיץ יאמר ישנת מעט, המשך לישון! ואפילו בלעם הרשע מתפעל מהזריזות של עם ישראל הקם בבוקר לתפילה "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" במדבר פרק כ"ג פסוק כ"ד ומסביר רש"י שם "כשהן עומדים משנתם שחרית, הן מתגברין ותנועותיו וכארי לחטוף את המצות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין". והביא הגר"א ס"ק ב' גירסא אחרת "עומדים משנתם עומדים כאריות חוטפים קריאת שמע וממליכים לקב"ה ומעשיהן כאריות". ואומר הרמ"א: "ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה". ומסבירים המפרשים שכשיקום ישהה מעט כמו דקה או שתיים שלא יזקק מקפיצה מהירה, כמו שאומרת הגמרא בגיטין דף ע' שזה קרוב למיתה יותר מן החיים.

סגולה ליראת שמים

כתב הרמ"א אורח חיים סי' א' : "שויתי ה' לנגדי תמיד תהילים ט"ז, ח', הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר: אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' ירמיה כ"ג, כ"ד, מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפתח השי"ת ובושתו ממנו תמיד. ונתן עצה האר"י הקדוש לחשוב על הפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד" ולכוון שם ה' בניקוד "יראה". וזו תועלת גדולה ליראת ה' ולזיכוד הנפש. ביאור הלכה סי' א', כף החיים שם.

מודה אני

שיתעורר משנתו בעודו במטה יאמר "מודה אני וכו'" ואשה תאמר "מודה אני" בלשון נקבה. ויאמר: "בחמלה. רבה אמונתך". נקודה אחרי "בחמלה". ויכול לאמר שבת זה קודם נטילת ידיים אף שיש חולקים בכך. אבל דברי תורה אסור בלי נטילת ידיים וברכות התורה. כה"ח שם ס"ק ד' ה' משנ"ב ס"ק ח' שו"ע ר"ז ס"ק ה'.

נטילת ידיים - למה נוטלים ידיים?

הגמרא בברכות ס' : אומרת שצריך לברך על נטילת הידים של הבוקר "כי משי ידיה - לימא יעל נטילת ידיים". ומה טעם לנטילה זו? לדעת הרא"ש הטעם הוא נקיות סי' כ"ג "לפי שידים של אדם עסקניות הם ואי אפשר שלא ליגע בבשר המטונף בלילה, תקנו ברכה קודם שיקרא קריאת שמע ויתפלל". לפי דברי הרא"ש הנ"ל אם ידיו מלוכלכות חייב ליטול ידיים עם ברכה גם קודם תפילת מנחה. אבל מי שישן עם כפפות אינו חייב בנטילת ידיים בבוקר. כמו כן לפי טעמו של הרא"ש אין צורך בכלי

קול צופיך

מרו הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

משפטים - תש"ס - מאת מאת מרו הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

הלילה או השינה מביאה את הטומאה?

לדעת הזוהר הנטילה היא בגלל הטומאה, אך לא ברור אם הלילה מביא את הטומאה או השינה. ונפקא מינה לאדם שלא ישן בלילה או שישן ביום שנת קבע אם חייב בנטילה ונוהגים שחייב בנטילה בלי ברכה.

ולכן כתב השולחן ערוך אורח חיים סימן ד' סעיף י"ג י"ד ט"ו: "אם היה נעור כל הלילה, יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו שחרית, להתפלל ולהעביר רוח רעה מידי". וכן "השכים קודם עמוד השחר, ונטל ידיו - יש להסתפק אם צריך ליטול ידיו פעם אחרת, כשיאור היום, להעביר רוח רעה השורה על הידים". וכן "ישן ביום - יש להסתפק אם צריך לערוך מים עליהם ג' פעמים".

הרמ"א העיר על כל המקרים הנ"ל: "ויטלם בלא ברכה". עיין שו"ע ר"ז ס"ע י"ג. לדעת הרמ"א גם "אשר יצר" מברך אפילו לא עשה צרכיו שמא בלילה יצא לצרכיו. וכן נהגו האשכנזים. והספרדים לא פוסקים כך.

הב"ח כותב שמי שהיה ער כל הלילה נוטל ידיו עם ברכה, כיון שהטומאה באה בגלל הלילה. וכן נוהגים חלק מאשכנזים. המשנה ברורה ס"ק ל' כתב עצה למי שהיה ער כל הלילה שיכנס לנוחיות ואחר כך יטול ידיו ויברך על נטילת ידים, כדי שהברכה תהיה גם על נטילת הידים של הנוחיות, ואחר כך יברך "אשר יצר". לדעת "מאמר מרדכי" יטול מיד אחרי עמוד השחר בלי ברכת על נטילת ידים אפילו אם הלך לנוחיות, וכן נוהגים ספרדים. כה"ח ס"ק מ"ט.

נטילה לתוך כיור

מכיון שאנו נוהגים להלכה ליטול גם מחמת רוח רעה - אנו מקפידים שלא ישפכו המים אלא לתוך כלי ולא על הרצפה. וכך כתב בשו"ע שם סעיף ח': "נטילת ידים שחרית, אין נוטלים על גבי קרקע, אלא לתוך כלי". וכן "מים של נטילת ידים שחרית, אסור ליהנות מהם, ולא ישפכם בבית ולא במקום שעוברים שם בני אדם". וכתב בספר ברית כהונה ס"ק ל"ב שכיום הטוב ליטול לתוך כיור כיון שהמים הולכים מהכיור לביוב וזה מקומם, העיקר שלא ישפכו על רצפה שלא יטמאו בני אדם. עיין כה"ח ס"ק כ"ט.

כיוור המטבח כיון שמים של נטילה יש בהם רוח רעה יש נשים שמקפידות שלא יטלו ידים בתוך כיור המטבח שמכניסם בו אוכל וכד'. ובאמת אם יש בו כלים או אוכל הן צודקות, שלא תבוא רוח רעה עליהם. ויש נשים שגם בלא כן מקפידות על כך ותבוא עליהן ברכה. ואם אין כיור ליטול בו יקפידו להוציא משם כל אוכל או כלי ואחר כך יטול לתוכו ואם ירצה ישפוך עוד רביעית מים לתוך הכיור לטהרו ותע"ב. ומי שרואה שאשתו מקפידה גם על כך לא יעשה מזה מחלוקת ח"ו ויטול במקום אחר.

כיוור אמבטיה יש בעיה בנטילת ידים בכיור שבחדר שירותים ואמבטיה כיון שהיוצא מבית הכסא חייב בנטילת ידים סעיף י"ח ואם כן מה הועיל בנטילה זו? אך למעשה הטומאה בשירותים היא קטנה יותר ולכן יטול ידיו בכיור שבשירותים להוציא רוח רעה הקשה ולא יברך, ויטול שנית במטבח להוציא הרוח הרעה הקלה של הנוחיות ויברך. וכשיטול בכיור שבמטבח יכול ליטול אפילו על כלים וכד'. כיון שאין עליו רוח רעה קשה וממילא אין צורך להקפיד שלא לילך ארבע אמות וכד' אחר שנטל ידים בחדר השירותים. והטוב ביותר למתוח וילון בין השירותים לכיור ובין האמבטיה לכיור, ואז יכול ליטול שם ידים ואין צורך נטילה אחריה.

כלי ליד המטה יש חוששים מכך כיון שהמים לפעמים מגוללים כל הלילה, ובמיוחד בבית שיש בו ילדים קטנים חוששים שמא ישפכו המים על הרצפה וכד'. וכן חוששים שעד שיוציאו המים הרעים של אחד יאמר השני לידם דברי תורה. ולכן לכתחילה נוטלים ידים בכיור הקרוב לחדר השינה, וילך פחות פחות מארבע אמות.

לא נוגעים לפני נטילה

במגמרא משמע שיש בנטילת ידים גם ענין של רוח רעה וטומאה, וכך מובא בגמרא במסכת שבת דף ק"ח עמוד ב': "אמר רבי מונא משום רבי יהודה: טובה טיפת צונן שחרית, ורחיצת ידים ורגלים ערבית, מכל קילורין שבעולם. הוא היה אומר: יד לעין - תיקצץ הנוגע בבוקר בעינו קודם שיטול ידיו - נוח לו שתקצץ ידו, שרוח רעה שורה על היד ומסמתו, וכן כולן - רש"י, יד לחוטם - תיקצץ, יד לפה - תיקצץ, יד לאוזן - תיקצץ, יד לחסודה נקב

מיוחד בנטילת ידים בבוקר, אין צריך להקפיד שיטול לתוך כלי. ואם אין לו מים לידו יכול לילך בלי צורך לעמוד כל ארבע אמות ואין צורך לרוץ. אבל יש חולקים על טעם זה ולפיהם ישתנה גם הדין.

לדעת הרשב"א הטעם הוא התחדשות שו"ת הרשב"א חלק א' סימן קצ"א הרשב"א מסביר כי סיבת הנטילה בבוקר לא ברורה כי אם נוטלים משום רוח רעה - מספיק רחיצה בלבד, ואם בגלל תפילה שיהיה נקי - ינקה ידיו בבגד וכד'. ומאריך להסביר את מקור הנטילה בכלי ומסכם: "ואם תשאל מאי שנא תפילת השחר מתפילת מנחה וערבית? יש לומר לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתיב איכה ג' "חדשים לבקרים רבה אמונתך" וכמו שבא להם ז"ל במדרש. וצריכין אנו להודות לו יתברך על שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו. ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן ברכות שאנו מברכין בכל בוקר ובוקר. ולפיכך אנו צריכין להתקדש בקדושתו וליטול ידיו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו". גם לדעת הרשב"א יכול לילך באופן רגיל לנטילת ידים זו, אבל צריך כלי ומים הכשרים לנטילה זו. אם לא ישן כל הלילה, כמו בליל שבועות - לדעת הרא"ש אין צריך נטילה כלל שהרי ידיו נקיות. ולדעת הרשב"א אפשר שפטור כיון שלא ישן ואינו בריה חדשה, ואפשר שחייב בגלל שלא פלוג רבנן. עיין משנ"ב ס"ק א' כ"ח וכה"ח ס"ק ו' וגר"א ס"ק י"ד. לדעת הזוהר הטעם הוא הטומאה שבלילה שורה על האדם רוח רעה וסט"א. ובבוקר נשאר מוטע טומאה על ידיו ורגליו של האדם. שבת ק"ט כה"ח ס"ק ו'.

לרחוץ ידיו ורגליו

הרמב"ם כתב שרוחץ פניו ידיו ורגליו הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ד' הלכה ג': "במה דברים אמורים שאינו מטהר לתפלה אלא ידיו בלבד - בשאר תפלות חוץ מתפלת שחרית. אבל שחרית - רוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר כך יפליג". והש"ת הרמב"ם: "לא ידעתי רגליו למה?" ותיירצו על שאלת הרמב"ד שבזמן הרמב"ם היו הולכים בלא נעלים והיו הרגלים מלוכלכות, ולכן היה צריך לרחוץ גם רגליו. אבל היום לא נהגו בזה. ועיין מה שהקשו למה במנחה לא צריך לרחוץ רגליו. ועיין מהר"ש בן הנוב"י מ"ב ס' ק"מ. וכתב בן איש חי פרשת תולדות סעיף א' "והטעם שהנטילה היא רק על הידים מפני כי הידים והרגלים הם סוף וסיום הגוף, ,, ולכן בלילה בעת שינה שורה רוח רעה על הידים ששם הוא סיום, ויש יכולת לחיצונים להתאחו שם, ,, ואז הקליפות שהיו נאחזים שם המה נדחים ומסתלקים משם ע"י החסדים, כי לעולם החסד דוחה את הקליפות, ודע כי לולא הצפורנים שהושמו בראשי האצבעות היו הידים טמאות אפילו ביום ואפילו בלא שינה אך עתה ע"י הצפורנים אין רוח רעה שורה אלא בלילה בעת שינה או בכל עת שנכנס לבית הכסא.

ואם תאמר אם כן למה אין עושין נטילה לרגלים כיון דחד טעמא להם? על זה תירץ הרב יפה שעה ז"ל דברגלים נאחזים יותר מן הידים, ולכן לתוקף אחיזתם אין לנו כח לדחותם משם בנטילה, ורק הכהנים בזכות המקדש והעבודה היה להם כח לדחותה גם מן הרגלים. ולכן כתיב בהו "ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם", ובזה תבין טעם חיוב רחיצת ערב שבת פניו ידיו ורגליו, כי זכות שבת יכולה היא שתגין". ועיין באריכות משם יפה שעה בר"פ ח"ב סימן ד'.

להזדרז ליטול ידים

מי שאין לו מים לנטילת ידים בחדר שישן אומר החיד"א שילך פחות פחות מארבע אמות שאינה נקראת הליכה, כמו בשבת למי שמעביר חפץ ברשות הרבים שמעבירו פחות מארבע אמות וממתין מעט וממשיך עד למקום שצריך אליו. כן גם למי שצריך להגיע למי נטילת ידים שלא ילך יותר מארבע אמות בבת אחת בא"ח תולדות ז' ויש חולקים ואומרים שכל הבית נחשב כמו רשות אחת בשבת, ולכן יכול לילך יותר מארבע אמות בבת אחת בתוך הבית עד לכיור ליטול ידיו. "אבל אין לסמוך על זה כי אם בשעת הדחק". שערי תשובה א' א', ומשנ"ב שם.

ולדעת שערי תשובה שם מצוה לרוץ ליטול ידיו ולא ישהה עם הטומאה על ידיו. ונוהגים בענין זה כמו החיד"א לילך פחות מארבע אמות. עיין בא"ח, כה"ח ד' ס"ק ב', שו"ת יין הטוב י"א. בכל מקרה צריך להזדרז שלא להשאר עם רוח הטומאה על ידיו שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרס". זוהר ומהר מהר יפטר מהטומאה.

קול צופיך

מין הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

משפטים - תש"ס - מאת מאת מין הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

ולא יברך. הרמ"א כתב שם "מיהו אינו מעכב, לא כלי ולא כח גברא ושאר הדברים הפוסלים בנטילת הסעודה". ולדבריו של הרמ"א אם נוטל ידיו בבוקר ישר מהברז מברך "על נטילת ידים" וכך נוהגים האשכנזים. הספרדים פוסקים להחמיר כמו כל הטעמים ולכן אם אין לו כלי - יטול ידיו ולא יברך. ויש מקילים ומנהג הספרדים להחמיר עיין בה"ח שם ס"ק כ"ז עיין עיו"ח ס"ק ד' .

המאכל אחרים

מה דין אשה שמאכילה את בנה ביום כיפור ותשעה באב, האם היא צריכה לנטול ידה? שהרי אנו לא נוטלים ידים באותו יום ואיננו אוכלים, אבל הנוגע באוכל לשם קטן מה דינו? הגמרא במסכת יומא דף ע"ז עמוד ב' מלמדת: "תנא דבי מנשה, רבן שמעון בן גמליאל אומר: מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק, ואינה חוששת. אמרו עליו על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל בידו אחת, וגזרו עליו להאכיל בשתי ידים. מאי טעמא? אמר אביי: משום שיבתא". ושיבתא זו היא הרוח הרעה שדיברנו עליה קודם, שמי שנוגע באוכל בלי נטילה מביא עליו רוח רעה. והתירו לגדול לנטול ידים לפני שנוגע באוכל להאכיל לקטן כדי שתפסק הרוח הרעה.

תוס' במקום כותב שרוח רעה זו היא רוח רעה אחרת ושייכת גם במי שנטל ידיו בבוקר. וכך כתב שם: "פרש"י רוח רעה השורה על הידים שלא נטלן שחרית". ור"ת מפרש דבלא נתינת פת לתינוק מותר לנטול ידיו שחרית ביום הכפורים, דלא גרע ממלוכלכות בטיט ובצואה דאמרינן שרוחץ כדרכו ואינו חושש. ואין לך מלוכלך בטיט ובצואה יותר מזה שלא נטל ידיו שחרית, שאינו רשאי ליגע לפיו, ולחוטמו, ולאזניו, ולעיניו, כדאמר בפרק שמונה שרצים שבת דף ק"ח: "יד לפה תקצץ וכו' משום בת מלך". ושיבתא דהכא ענין אחר הוא, ששורה על האוכל כשבא ליתן פת לתינוק בן ד' וה' שנים וחונקתו אם לא נטל ידיו באותה שעה אף על פי שכבר נטלן שחרית. ומה שהעולם אין נזהרין עכשיו בזה, לפי שאין אותה רוח רעה שורה באלו המלכות, כמו שאין נזהרין על הגילוי ועל הזוגות" אבל על נט"י שחרית מקפידים. ולכן צריך להזהר שלא ליגע באוכל לפני נטילת ידים, ואם נגע טוב שישטוף את האוכל לפני שמשמש בו, אם זה אוכל שלא מתקלקל. עיין בה"ח שם ס"ק כ' .

ברכת הנטילה וברכות השחר

א. כתוב ברש"י כי מי שלמד עד אחר חצות, ולפני שנתו ברך "ברכות השחר" ללא "ברכת התורה" - לא יברך על נטילת ידים בקומו בבוקר. והסביר הב"ח כי אדם זה הוריד תורה וקדושה משמים ואין רוח רעה קשה שורה עליו, ולכן כשנוטל ידיו בבוקר - לא מברך "על נטילת ידים". בא"ח תולדות י"ג י"ד. וכמובן כשיקום בבוקר לא יברך "ברכות השחר" פעם נוספת, אלא יטול ידיו בלי ברכת "על נטילת ידים", ויברך רק "ברכות התורה" שאותם לא בירך בלילה.

ב. אמנם אם נשאר ער עד אחר חצות לילה ואחר כך ישן ולא ברך ברכות השחר בלילה קודם השינה. נהוג שנוטלים ידים בבוקר כשקמים ומברכים "על נטילת ידים", "ברכות השחר" ו"ברכות התורה". עיין רב פעלים ח"ד א. ועיין ספר הלכה עמוד י"ב י"ג .

ג. מי שישן שינת קבע וקם הרבה זמן לפני חצות, יכול לברך רק ברכות התורה, אך ברכות השחר יכול לברך רק אחרי חצות לילה.

ד. אם קם סמוך לחצות, רצוי שיחכה עד אחר חצות כדי שיברך את ברכות התורה ביחד עם שאר ברכות השחר, שאז התיקון הנעשה על ידם הוא יותר מושלם. ובזמן שבינתיים - יאמר שירות ותשבחות. עיין בא"ח וישב י"ג עיין ספר הלכה עמוד ל"ב .

ה. מי שקם לפני עמוד השחר לאמירת תהילים ובקשות או תיקון חצות, יטול ידיו ויברך "על נטילת ידים". כמו כן יברך ברכות השחר וברכות התורה, ואחר כך יאמר תהילים ובקשות או "תיקון חצות".

ו. מי שנשאר ער כל הלילה כגון שעשה תיקון כרת או שהיה עסוק בעבודתו, יברך אחרי חצות לילה ברכות השחר מ"אלוקי נשמה" עד "גומל חסדים טובים לעמו ישראל", ובבוקר בעמוד השחר יטול ידים בלי ברכה ויברך את ברכות התורה, ואם צריך לנקביו, יברך "אשר יצר" בא"ח וישב י"ג, וזאת הברכה ג' . ואם לא ברך ברכות השחר בחצות הלילה, יכול לברך כל הלילה

הקזת דם - תיקצץ, יד לאמה - תיקצץ, יד לפי טבעת - תיקצץ, יד לגיגית - תיקצץ. יד מסמא יד לעין מסמא, קודם נטילה, יד מחשת, יד מעלה פולפוס ריח החוטם והפה. תניא, רבי נתן אומר: בת חורין היא זו הרוח השורה על הידים לפני נטילה, ומקפדת עד שירחוץ ידיו שלש פעמים". ומסביר רש"י שהרוח הרעה מקפידה שיטול ידיו יפה יפה, ולא עוזבת אותו הרוח הרעה עד שישפוך מים שלש פעמים על ידיו.

הנוגע במי שלא נטל ידיו

מי שעולה לאוטובוס ומקבל עודף מהנהג האם ישאל אם נטל ידיו? ודאי שלא! האם יטול ידיו שנית, שמא הנהג לא נטל ידיו? לדעת הרב פלאגיי צריך לנטול ידיו שנית מספק זה. ושאלה זו קיימת גם בקונה פרי ממוכר שודאי או ספק שלא נטל ידיו, האם יעשה נטילה לעצמו? האם יעשה נטילה לתפוח עץ שקנה? ומה יעשה מי שקונה לחם מאופה שספק אם נטל ידיו, האם יפוך מים על הלחם? וכן יש לשאול על מי שמושיטים לו יד ללחיצה מדרכי שלום, האם ישאל את חברו קודם לכן: "האם נטלת ידים?" או יקניטנו ויאמר לו: "רוח רעה על ידך!". ולמעשה היום מסתמכים על כך שכל אדם בקומו בבוקר רוחץ פניו וידיו משום נקיות, וכשרוחץ ידיו יורד כוחה של הרוח הרעה ואינה עוברת יותר מאדם לאדם. עיין בא"ח ס"ע י"ב בה"ח ס"ק י"ז תוס' יומא ע"ז ספר הלכה עמוד י"ז .

נטילה ממי שלא נטל ידיו

הגמרא במסכת ברכות מביאה דברים נוראים מרבי ישמעאל בן אלישע שהיה רגיל עם מלאכי מרום. וכך אומרת הגמרא שם ברכות דף נ"א: "אמר רבי ישמעאל בן אלישע, שלשה דברים סח לי סוריאלי שר הפנים מלאך חשוב לבא לפני הקדוש ברוך הוא: אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש; ולא תטול ידך ממי שלא נטל ידיו; ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לך, מפני שתכספית חבורת שדים, ואמרי לה: אסתלגנית חבורה של מלאכי חבלה מצפין לו לאדם ואומרים: אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו וילכד! אמר רבי יהושע בן לוי: שלשה דברים סח לי מלאך המות: אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש; ואל תטול ידך ממי שלא נטל ידיו; ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחוזרות מן המת, מפני שאני מרקד ובא לפניך וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל". ומסביר רש"י שם "אל תטול חלוקך - שחרית מיד השמש אלא אתה בעצמך טלהו ממקום שהוא שם ותלבשו". לפי רש"י אין ליקח החלוק מהשמש גם אם נטל ידיו, ויש מסבירים שעיקר הבעיה היא ליקח חלוק ממי שלא נטל ידיו כמו בהמשך דבריו של רבי ישמעאל בן אלישע, למעשה מחמת הסכנה יש להזהר בשני הדרכים כי סכנתא חמירא מאיסורא. ומכאן מוכיח המש"ב ס"י ד' ס"ק ב' בענין מלבושים כדלהלן.

האם אפשר להתלבש לפני נטילה?

האם אפשר להתלבש לפני נטילה? אם יש מים בחדר בכלי ודאי שיטול ידיו קודם שיתלבש, אך אם נוטל ידיו בכיור הנמצא רחוק, במטבח וכד'. אם לא יתלבש קודם הנטילה - אין בזה צניעות ואפילו אין אחרים בבית והוא לבוש פיג'מה לפעמים קר בבית והוא רוצה לגרוב גרבים, אי"כ מה יעשה? בנן איש חי תולדות ו' הביא: "כתב רבינו ז"ל בעולת תמיד דף ט"ו"ב כאשר מתעורר האדם משנתו תכף צריך לנטול ידיו קודם שיגע במלבושיו כלל, וגם אסור לילך ארבע אמות בלא נטילה זו של שחרית, כמ"ש בזוהר. לכן יזהר כל אדם להכין הכלים לנטילה סמוך למטתו באופן שלא יצטרך לילך ד' אמות, ויש בני אדם אשר בזמן הקור לובשים האנפלאות גרבים ברגליהם בעודם על מטתם קודם שיקומו לעשות נטילת ידים, ולא יפה עושים, וצריך להזהירם על זאת". ועיין לשו"ע ר"ז ס"י א' סעי' ז' שכתב "לא ליגע באוכלו ובמלבושיו".

אמנם בעוד יוסף חי כתב הרב שאפשר להקל בכך כשהקור גדול והיא משנה אחרונה, ועל כן בעעת דחק כך ינהגו. בה"ח ס"ק כ"ד משנ"ב ס"ק ב' .

מי שאין לו כלי

בגלל שאנו פוסקים כמו כל הטעמים דלעיל רא"ש רשב"א והזוהר, על כן פסק בשולחן ערוך סימן ד' סעיף ז': "טוב להקפיד בנטילת ידים שחרית בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים לסעודה". דהיינו לנטול בכלי שלם וברביעית מים נקיים וכד'. ומשמע מדבריו שאם אין דברים אלו - יטול ידיו

קול צופיך

מין הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

משפטים - תש"ס - מאת מאת מין הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

הכנה להפסקת חשמל - כשיש בשבת חשש שחוטאי חשמל ינתקו מסערה -
יכין בכמה מקומות בביתו נרות שידלקו זמן ארוך, או שיכין בכמה מקומות
בבית כוס שחציה מים וחציה שמן שאם תהיה הפסקת חשמל - לא יהיה
חושך מוחלט ולא יבהלו הילדים. ובנרות אלו אין צורך להשתמש בשמן זית
ודי בשמן רגיל. במקרה זה אם אחי"כ יחזור החשמל אפילו יחזור באיסור -
לא חייב לעצום עיניו ויכול להשתמש בחשמל כיון שמילא יש אור בבית.

עירוב

בדיקה - כשיש חשש לסערות צריכים עובדי המועצות הדתיות בכל הארץ
להתכונן היטב בערב שבת לבדוק את העירוב שלא יקרעו החוטים. ואם
נקרע יש להודיע במהירות לכל בני העיר. ויש היום טלוויזיה פנימית במעגל
סגור או בקרה חשמלית וכד'. כל ההמצאות הללו טובות הן, וטוב
שהעיריות והמועצות ישקיעו כספם בדברים כעין אלו, לבדוק אם חוט
העירוב נקרע או העמוד נפל. עמודים חזקים - יש מקומות שעמודים של
ערוב חזקים ולא נופלים ברוח קלה וחוטאים חזקים וכך צריכים לעשות.
והעושים כן תבוא עליהם ברכה, אמנם גם העמודים אלה צריכים בדיקה.
עירוב חצרות לא מועיל - כשאין עירוב בעיר כגון שנקרעו החוטים, אסור
לטלטל מרשות היחיד לרשות הרבים וגם בבית משותף אסור לטלטל
מדירה לדירה כיון שה"עירוב חצרות" שלהם נמצא בבית הכנסת במקום
שאינו להם גישה אליו. ורק בבית הכנסת או במקום שבו עירוב החצרות
נמצא - מותר לטלטל מרשות יחיד לרשות יחיד, היינו לחצר. ועל כן טוב
לעשות "עירוב חצרות" בכל הבתים משותפים שאחד יזכה לכל בני הבית
המשותף אוכל משותף כמו שמובא במחזור לערב פסח. ואז יהי מותר
לטלטל לחדר מדרגות ולחצר.
לטלטל טלית - כשאין עירוב אסור לטלטל אפילו את הטלית לבית הכנסת.
וראיתי פעם מי ששם טלית מקופלת על כתפו ועליה לבש מעיל גשם למנוע
טלטול, ואין בכך תועלת כי אם רוצה להמנע מטלטול בשבת, צריך ללבוש
את הטלית ממש כמו שרגילים בזה, ועליה אם ירצה יניח מעיל גשם.
מטפחת - כשאין עירוב יכול לחבר מטפחת עם סיכה סגורה למכנסיו ויצא
עמהם בשבת.

סעודה שלישית בשבת שהיא ערב ראש חודש

השבת פרשת משפטים היא ער"ח ומפטירים מחר חודש. בענין סעודה
שלישית יש בעיה למאחרים האם יאמרו "רצה" או "יעלה ויבא".
בשו"ע סי' קפ"ח סעי' ט' נפסקה הלכה "היה אוכל ויצא שבת מזכיר של
שבת בברכת המזון דאזלין בתר התחלת סעודה וה"ה לר"ח פורים
וחנוכה". וכן הביא בסי' תרצ"ה סעי' ג' שתי דעות אם הולכים אחר
תחילת הסעודה או לפי זמן שמברך ברכת המזון. כתב שם הרמ"א שסברא
ראשונה עיקר היינו שהולכים לפי תחילת הסעודה. לדעת הרא"ש לא
הולכים לפי התחלת הסעודה.
כותב המג"א סי' ק"יז אם התפלל ערבית של מוצש"ק לא מזכיר אח"כ
בברכת המזון של שבת. לדעת השול"ח ורמ"א בתשובה קלב הביא סברא
תוספת קדושה לפני ואחרי, אין להזכיר. ורמ"א בתשובה קלב הביא סברא
זו וכן פסק בבא"ח. וכתב המג"א סי' ק"יח שאם אכל בלילה פת, היינו
במוצאי שבת וליל ראשון ר"ח האם יזכיר שבת שהולכים לאחר התחלת
הסעודה או הרי אכל "בליל ר"ח" ויזכיר ר"ח והרי תרתי דסתרי, ופסק
שוזכיר של ר"ח ולא של שבת כי יש מי שאומר שהולכים לפי עכשיו לא לפי
התחלת הסעודה. וכן פסק המש"ב קפ"ח סי' ק"יג היינו אם אכל בלילה.
לדעת הבי"ח שם אפילו אכל בלילה מזכיר של שבת ולא מזכיר של ר"ח כי
בתחילת הסעודה שהיתה בשבת הוא כבר התחייב לברך ברכת המזון
ולהזכיר של שבת. לדעת הטי"ז בס"ק ז' מזכיר שניהם של שבת ושל ר"ח
ואין כאן תרתי דסתרי.
ועי"כ הטוב ביותר לצאת מכל המחלוקות שהשבת יסיים לאכול לפני
השקיעה כדי שלא יכנס לספק אם יזכיר ומה יזכיר ועדיף שגם יברך ברכת
המזון לפני השקיעה.

או בבוקר. ולנוהגים כמשנה ברורה - יטנף ידיו בכניסה לשירותים וכד'
ויצא ויברך על נטילת ידים.
ז. במקרה הנ"ל כשמסופק אם עלה עמוד השחר אין לו ללמוד תורה ללא
"ברכת התורה". ויזהר ברגעים אלה לא לשבת בשתיקה, אלא יאמר
פיוטים שירות ותשבחות בא"ח וישלח ג' וישב י"ג ועיין בה"ח סי' מ"ז סי"ק
כ"ו ומשנ"ב סי' כ"ח.

נשיאת ידים

מתי מברך "על נטילת ידים"? אומר האר"י שמברך אחרי הנטילה לפני
הניגוב כי הטומאה ירדה עם הנטילה, ויגביה ידיו עד הראש ולא יותר.
ויצמיד ידיו לגופו ויפתחם לקבל הברכה - שפע ברכה בבוקר מוקדם -
ותחול כל היום. כה"ח סי' ק"יב י"ג ט"ו ט"ז משנ"ב סי' ב'. בא"ח תולדות
א'. "וינטלם וינשאם" - הנוטל ידיו מגביה אותם ומברך. ונטילת ידים
נקראת על שם ההרמה הזאת "נטילה" כיון שכשמקבלים ברכה - מרימים
את הידים. והכרתי מעשה באדם אחד שלא רצה להרים ידיו אצל הרופא
בעת הבדיקה, כיון שכתוב בזוהר שאסור להגביה ידיו מעל ראשו שלא בעת
ברכה, וכעס הרופא ולא רצה לרפואתו, ונהיה החולה ההוא בריא גם ללא
אותו טיפול, בזכות דבקתו בדברי הזוהר הקדוש. ורק חסידים ואנשי
מעשה, הקב"ה עושה להם נסים כאלה ולא לכל אחד.

הקם בלילה להתפנות או לשתות

קם בלילה וצריך להתפנות או שקם כי צמא, נוטל ידיו ומברך על נטילת
ידים ומברך על המים ושותה. האם יברך ברכות השחר והאם יברך על
נטילת ידים?
אם יברך ברכות השחר בלילה, יש חשש שבבוקר ישכח ויברך שנית. ופסק
ברב פעלים ח"ד א' שאם בטוח שלא ישכח - יברך בלילה, ואם לאו יברך
בבוקר. וכל זה בתנאי שאין קורי שינה על עיניו, כי אם עדין הוא מנומנם
לא יברך "המעביר חבלי שינה מעיני וכו'". ואם לא מברך ברכה זו - לא
יברך גם את השאר כיון שטוב לאומרם יחדיו. בכל מקרה כשהוא צריך
להתפנות - לא יברך על נטילת ידים, כיון שאסור לברך אלא לאחר עשיית
צרכיו, ולכן יטול ידיו בלי ברכה, יתפנה לנקביו, יטול שנית ויברך "על
נטילת ידים" ואחר כך "יאשר יצרי". עיין בא"ח ויצא ד'.

מהלכות השלג

בשבת שעברה ירד שלג בכמה מקומות בארץ ונשמעו בענין זה כמה פסקי
הלכה שהתפרסמו בערוצים שונים ואין דעתנו נוחה מהם, על כן נזכיר
דעתנו בקיצור. נגיעה בשלג - מותרת כי השלג אינו מוקצה. ולכן מותר
לנקות ברגליו את השלג המפריע להליכה ליד ביתו, אך לא ינקנו בכלים
המיועדים לכך. דריכה על שלג - מותרת, וכתוב בשו"ע ש"כ סי' ק"יג
שבשבת דורך שלג ברגליו ואינו חושש. אמנם אם יש בנעליו חותמת ורוצה
להראות את החתימה של מנעליו בשלג לאחרים - אסור. אם הולך בלי כונה
ונוצרת חתימה - מותר.
משחקי שלג - אם ילדים משחקים וזורקים כדורי שלג אחד על השני
בהסכמה - זה מותר כי כל אחד מוחל לשני ובלבד שלא ישימו אבן בכדור
שלא עליה בזה סכנה כל זה בחול אבל בשבת אסור לעשות כדורי שלג וכד'
. אבל לזרוק על אחרים ההולכים לתומם בין גדולים ובין קטנים - אסור
בין בחול ובין בשבת. בובות שלג - אסור לעשות בשבת, כיון שזה בונה בנין
עראי. כמו כן אסור לעשות בשבת כדורים, ארמונות משלג וכד'.
שפשוף ידים - כתוב בשו"ע ש"כ סי' ק"י"א הלכה מפורשת שיש להזהר שלא
לשפוף ידיו במלח, בשלג ובקרח שלא יצאו מהם מים ויהיה בגדר "נולד".
המנער טלית - אם היא חדשה ושחורה ומנער מן הטל - חייב חטאת,
שהנייעור כמו כיבוס. והוא שמקפיד וכו'. כך כתוב בשו"ע ש"כ סי' ק"י. וכן
המנער שלג מבגד שחור חדש חייב חטאת. ומהו חדש? כתבו כה"ח ומשנ"ב
שקשה והגדיר דבר זה, ולכן תמיד מחמירים בבגד שחור אע"פ שאינו חדש
ממש. ועל כן הביא מהחוץ עם בגד שחור אסור לו לנער את המעיל בשבת
מהשלג כדי שיהיה נקי כיון שמקפיד עליו. ומי לא מקפיד? ודבר זה קיים
בכל בגד שחור וצבעוני שאינו לבן, ואם חדש ושחור זה איסור דאורייתא.
ואם מנער מהשלג שהבגד לא יספוג מים ולא לנקותו - אין חיוב חטאת אלא
איסור דרבנן. אבל אם לובשו ומנערו כשהוא עליו - מותר.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

